

УДК 338.432

З. Б. Янченко,

заслужений економіст України, к. е. н., директор Департаменту економічного розвитку, торгівлі та міжнародного співробітництва Житомирської облдержадміністрації

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ НА ПРИКЛАДІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Z. B. Yanchenko,

honored economist of Ukraine, PhD of Economics, director of Department of economic development, trade and international cooperation of Zhytomyr oblast administration

REGIONAL ASPECT OF AGRICULTURAL INVESTMENT SUPPORT ON EXAMPLE OF ZHYTOMYR REGION

У статті розглядаються регіональні аспекти інвестиційного забезпечення аграрної сфери, простежується взаємозв'язок між господарським значенням аграрного сектора та його потребами в інвестуванні, розглядається динаміка залучення вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів, вивчаються інвестиційні проекти аграрного спрямування, їх особливості та вплив на розбудову економіки регіону. Також вивчається ступінь покриття інвестиційними ресурсами інноваційних потреб аграрних підприємств та змістовне наповнення окремих інноваційно-інвестиційних проектів.

The article considers the regional aspects of agricultural investment supply, traces the connection between economic role of agrarian sphere and its need for investment, considers the dynamics of enlisting native and foreign investment resources, studies the investment projects of agrarian orientation, their peculiarities and effect on the development of regional economics. Also the author studies the coverage extent of innovation needs of agrarian enterprises by investment resources and substantial filling of several innovation and investment projects.

Ключові слова: аграрна сфера, інвестиційний потенціал, інвестиційні потреби, інноваційні проекти, регіональний розвиток.

Key words: agrarian sphere, investment potential, investment needs, innovative projects, regional development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перехід української економіки на ринкові засади господарювання ознаменував приватизацію переважної більшості підприємств державної форми власності та практично повне припинення державою масштабної фінансової підтримки господарської діяльності реформованих підприємств. Успішне функціонування в нових економічних умовах, безпосередньо пов'язане з підвищенням конкурентоспроможності та відстоюванням позицій на ринку, вимагає від підприємств постійного розвитку, удосконалення, перебудови, зміни та адаптації своїх структури та діяльності, що неможливо без значного обсягу фінансових ресурсів, забезпечити який самотужки переважна більшість підприємств практично не в змозі. Це змушує їх акумулювати необхідні кошти у вигляді інвестиційних ресурсів.

Особливо гостра потреба в залученні інвестиційних коштів спостерігається у вітчизняній аграрній сфері, яка

у 90-х років ХХ ст. пережила тривалу кризу та практично повністю втратила свій колишній виробничий та фінансовий потенціал. Забезпечення національної продовольчої безпеки вимагає відродження всіх основних видів аграрного виробництва, що наштовхується на нестачу власних коштів аграрних підприємств та дефіцит державних фінансів, які б зробили можливою реалізацію аграрних реформ, спрямованих на перебудову аграрної сфери на інноваційних засадах, та забезпечили максимізацію дії на виробництві науково-технологічного чинника. Масштабному залученню інвестиційних коштів в аграрну сферу перешкоджає її низька інвестиційна привабливість, обумовлена високим ступенем ризикованості інвестиційних аграрних проектів. Це вимагає розробки механізмів, спроможних забезпечити системне залучення інвестиційних ресурсів і особливо — у проекти з підвищеним інноваційним значенням.

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності у Житомирській області протягом 2005–2012 рр., тис. грн.

Види економічної діяльності	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сільське господарство	91703	113254	149282	320867	139814	196831	305778	355754
Промисловість	562612	729421	1261104	1855093	1330112	2362394	2196866	1091608
Будівництво	10986	13285	27103	80367	128067	13648	23673	537608
Торгівля	89841	135778	162413	322840	99417	154477	199184	153359
Транспорт і зв'язок	160004	198696	270095	257687	200057	111176	812425	34723
Фінансова діяльність	13748	15652	27663	36811	-	24279	-	643
Операції з нерухомістю	142067	241274	415437	550535	275498	480894	503299	95404
Державне управління	13230	15293	19848	29750	29177	29832	30889	180943
Освіта	18059	30239	32472	54385	26412	22087	39413	18427
Охорона здоров'я	16546	37939	47953	57490	23785	27629	65489	48449
Всього	1135534	1546142	2442078	3645736	2298436	3448470	4279266	2539212

Джерело: [11].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами розробки теоретико-методологічного забезпечення здійснення інвестування в аграрній сфері, оцінки її інвестиційного забезпечення, визначення ступеня покриття основних інвестиційних потреб села, джерел та каналів надходження інвестиційних ресурсів, аналізу груп стратегічних інвесторів, розробки та аналізу аспектів державної політики, що регламентує залучення фінансових ресурсів в АПК, займалася значна частина вітчизняних та іноземних науковців, серед яких особливо слід відзначити таких, як А. Андрєєв [6, с. 74–80], В. Борисова [1, с. 81–87], В. Гиря [2, с. 142–145; 3, с. 160–164], О. Гудзь [4, с. 100], Н. Долгошея [5], В. Захаров [6], І. Іванович [7], В. Ситник [8, с. 45–49], О. Ціхановська [9, с. 131–133]. Водночас, окремим проблемним питанням, зокрема регіональному прояву загальнонаціональних тенденцій інвестиційного забезпечення аграрної сфери та залученню інвестиційних ресурсів для реалізації інноваційних проектів аграрного спрямування, приділяється недостатньо уваги.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- дослідити особливості інвестиційного забезпечення аграрної сфери Житомирської області;
- визначити ефективність залучення інвестиційних коштів для реалізації інноваційних аграрних проектів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В економіці Житомирщини аграрна сфера посідає пріоритетне місце. Наразі в ній зайнято близько 30% усіх працюючих у сфері матеріального виробництва, зосереджено понад чверть усіх виробничих фондів і створюється майже 16% ВРП області. Близько 30% галузей господарського комплексу тісно взаємопов'язані з аграрним сектором. З сільськогосподарської сировини виробляється біля 70% всього набору споживчих товарів області. У роздрібному то-

Таблиця 2. Інвестиції в основний капітал, вкладені в галузь сільського господарства протягом 2005–2011 рр., млн грн.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Житомирська область	91,7	113,3	149,3	320,9	139,8	196,8	305,8
Україна	5015,7	7309,1	9519,2	16890,1	9381,7	12230,8	18182,6

Джерело: [13].

варообороті продовольчі товари становлять приблизно половину [10].

Незважаючи на беззаперечну важливість аграрної сфери для господарського комплексу області, її інвестиційна привабливість є досить посередньою (табл. 1).

Незважаючи на те, що протягом 2005–2012 рр. обсяг інвестицій в основний капітал аграрної сфери зріс у 3,9 раза, динаміка його надходження була неоднозначною. Так, стабільне нарощування інвестицій протягом 2005–2008 рр., що становило 3,5 раза проти рівня 2005 р., перейшло у більш як подвійний обумовлений кризовими тенденціями спад. Відновлення економічної активності

дозволило забезпечити поступове нарощування основного капіталу аграрної сфери до рівня, який відповідав передкризовому: у 2012 р. інвестиції в основний капітал аграрної сфери перевищували рівень 2005 р. у 3,9 раза. Стабілізація інвестиційних вкладень в основний капітал аграрної сфери не може компенсувати той факт, що частка аграрної сфери в загальному обсязі інвестицій у основний капітал області є невідповідно малою. Так, протягом 2005–2012 рр. вона коливалася у межах 5,7–14,0%. Для порівняння, частка промисловості у обсязі вкладень у основний капітал становила 43,0–68,5%, будівництва — 0,4–21,2%, транспорту та зв'язку — 1,4–19,0%, операцій з нерухомістю — 3,8–15,6%.

Частка аграрної сфери області є низькою не тільки в розрізі господарського комплексу області, але й у розрізі загальнодержавних вкладень у сільське господарство (табл. 2).

Так, протягом 2005–2011 рр. частка аграрної сфери Житомирської області в загальноукраїнських надходженнях в основний капітал села становила 1,5–1,9%, що є недостатнім для області з аграрним спрямуванням.

В інвестиційному відношенні аграрний сектор Житомирської області залишається непривабливим не тільки для вітчизняних, але і для іноземних інвесторів (табл. 3).

Незважаючи на окремі коливання, в цілому надходження прямих іноземних інвестицій в аграрну сферу області можна розглядати як стабільні із тенденцією до помірнього зростання: за підсумками 2005–2012 рр. воно становило 3,3 рази, що більш-менш відповідає тенденції щодо надходження інвестицій в основний капітал аграрної сфери області. Нарощування обсягів прямих інвестицій в господарський комплекс області мало дещо більш яскраво виражений характер і становило 3,7 раза.

При цьому частка аграрної сфери в прямих іноземних інвестиціях, які надходили у область, не досягала і 6%: протягом 2005–2012 рр. вона коливалася у межах 3,4–5,5%.

Основними країнами-інвесторами в аграрну сферу області є: Данія, Німеччина, Франція, Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація. В області працюють понад 100 підприємств з вітчизняним та іноземним капіталом, у яких сконцентровано 54,5% ріллі по категорії сільгосп підприємств, які виробляють майже 70% валової продукції рослинництва. Серед найбільших ТОВ "А.Т.К.", що використовує 19,4 тис. га земельних угідь у Любарському, Чуднівському та Бердичівському районах та яким інвестовано значні кошти у будівництво насінневого заводу в с. Печанівка Ро-

Таблиця 3. Прямі іноземні інвестиції в Житомирську область за видами економічної діяльності протягом 2005—2012 рр., тис. дол. США

Види економічної діяльності	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Сільське господарство	3512,87	5015,25	9612,7	7781,8	8467,1	9649,9	11984,0	11540,4
Промисловість	68191,40	99726,67	142145,4	151431,0	179894,4	207893,0	273462,0	281109,7
Будівництво	33,62	274,88	857,7	1540,5	2776,4	2755,6	8099,6	7327,2
Торгівля	3543,88	3258,33	3555,7	4226,4	7255,2	8836,5	9390,6	7546,6
Транспорт і зв'язок	1237,27	1338,56	1398,7	1261,8	1274,3	1036,4	1525,8	1862,3
Фінансова діяльність	394,94	25,14	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Операції з нерухомістю	13264,49	13934,59	15325,4	14172,0	14622,3	15548,8	33846,7	27439,1
Освіта	2,50	2,50	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	-
Всього	90286,91	123725,76	173563,5	181305,5	215394,3	246771,0	339334,6	337663,9

Джерело: [14].

манівського району та комплексу картоплексовищ в Чуднівському районі; Агрофірма "Світанок", яка орендує 21,4 тис. га та реалізує інвестиційний проект по будівництву сучасного елеватора у Ружинському районі; ПАТ "ТАКО", що орендує 15,8 тис. га у Ружинському, Андрушівському та Попільнянському районах.

Переважає більшість інвестиційних проектів аграрного спрямування пропонується потенційним інвесторам у рамках двох інвестиційних видань — "Житомирщини інвестиційної", що призначена для доведення до інвесторів типових інвестиційних пропозицій, та "Житомирщини інноваційної", що пропонує до впровадження інвестиційні проекти з підвищенням науково-дослідним значенням.

Аналіз структури інвестиційних пропозицій, що пропонуються у "Житомирщини інвестиційної" (табл. 4), підтверджує значну потребу аграрних підприємств в інвестиційних коштах: протягом 2010—2012 рр. 9,8—15,2% запропонованих до реалізації інвестиційних проектів мали аграрне спрямування.

Завдяки державній підтримці в області динамічно впроваджуються нові інвестиційні проекти. З них проекти по молочному скотарству: на базі ТОВ "Галекс-Агро" Новоград-Волинського району введено в експлуатацію першу чергу реконструйованого молочного-товарного комплексу потужністю 400 голів корів молочного напрямку продуктивності, змонтовано доїльну залу із сучасним доїльним обладнанням фірми "Вестфалія-Сьорж". Молочне поголів'я симентальської породи (продуктивністю понад 5 тисяч кг молока на рік) завезено з Австрії. У ТОВ "Долинівське" Брусилівського району протягом 2010 року нарощено 410 голів молочного поголів'я, на корову-первістку надоемо 6966 кг молока. На базі ТОВ "Аларіт-Трейд" с. Івниця Андрушівського району реконструйовано виробничі потужності на 1200 голів молочного поголів'я та нарощено 670 голів корів. ТОВ СП "Нібулон" орендує 9100 га земель у чотирьох районах області, в трьох філіях утримується 1645 голів великої рогатої худоби. Інвестиційна компанія ТОВ "ВВ Агро" орендує у трьох районах області 19605 га сільськогосподарських угідь. Завдяки їх сприянню у селі В. Рача Радомишльського району збережено два племінні заводи, племінний репродуктор по вирощуванню поголів'я великої рогатої худоби м'ясних порід (абердин-ангуської, поліської м'ясної та шароле). У даний час тут утримується 1956 голів великої рогатої худоби, в тому числі 220 голів корів молочного напрямку продуктивності та 340 голів корів м'ясного напрямку продуктивності, а також 1340 голів свиней.

У 5-ти підприємствах області проводиться впровадження інвестиційних проектів у галузі свинарства: найбільші з них зосереджено в Андрушівському (с. Червоне, ТОВ "Еталон Агро") та Ружинському (с. Княжики, ДП "Ілліч-Агро-Умань") районах.

У рослинництві інвестиційна діяльність в області сфокусована навколо освоєння нових технологій зберігання аграрної продукції, будівництва сучасних елеваторів, насінневих заводів, теплиць і сховищ. Зокрема, ТОВ СП "Нібулон" має інвестиційний проект з будівництва елеватора у с. В. Коровинці Чуднівського району потужністю 65 тис. тонн, цією ж кампанією передбачено будівництво тепличного господарства у с. Тютюнники Чуднівського району на площі 0,8 га. ПП "Імпак" (с. Гальчин Андрушівського району) має інвестиційний проект на спорудження картоплексовища потужністю 6 тис. тонн тощо.

Що стосується інвестиційних аграрних проектів підвищеного науково-дослідного значення (табл. 5), вони в основному зосереджені навколо агроекологічного та радіаційного моніторингу в умовах радіоактивного забруднення; наукових основ реабілітації радіоактивно забруднених територій та ведення аграрного виробництва на радіоактивно забруднених територіях; розробки та впровадження екологічно доцільних та ресурсозберігаючих технологій виробництва аграрної продукції; аналізу ефективності радіологічних контрзаходів, проведених на радіоактивно забруднених територіях, їх економічної оцінки; селекції в рослинництві та тваринництві; енергозберігаючих технологій в аграрній сфері; розробки теоретичних основ підвищення родючості ґрунтів регіону та комплексу заходів по ефективному їх використанню; розробки інноваційних проектів розвитку різних галузей аграрної сфери, удосконалення управління виробництвом у господарствах різних форм власності,

Таблиця 4. Кількість інвестиційних проектів, запропонована до реалізації в рамках "Житомирщини інвестиційної" протягом 2010—2012 рр.

Вид економічної діяльності	2010	2011	2012
Добувна і каменобробна промисловість	7	5	8
Будівельна галузь	7	7	19
Машинобудування та приладобудування	2	1	6
Деревообробна галузь	1	1	1
Харчова і переробна промисловість	3	18	26
Легка промисловість	2	0	2
Виробництво скловиробів і мінеральної продукції	1	1	2
Сільське господарство	10	17	13
Торгівля та надання послуг	8	6	31
Туристична галузь	2	4	9
Проекти соціальної сфери	16	21	0
Хімічна промисловість	0	1	2
Проекти житлово-комунального господарства	32	30	13
Енергетична галузь	0	0	1
Всього	91	112	133

концентрації та спеціалізації аграрного виробництва в зоні Полісся.

Частка проектів аграрного спрямування в загальному обсязі інвестиційних пропозицій, що надавалися інвесторам у рамках "Житомирщини інноваційної" у 2012 р., становила близько 40%. У цілому, інвестиційна активність в аграрній сфері Житомирської області зосереджена не на підтримці інноваційних напрямів діяльності, а на покращенні основних виробничих показників аграрних підприємств, спорудженні об'єктів виробничої та обслуговуючої інфраструктури тощо. Інвестиційна привабливість інноваційних аспектів аграрного виробництва у регіоні залишається украй низькою.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на важливе значення аграрної сфери для господарського комплексу Житомирської області, непрогнозованість та ризикованість аграрного виробництва обумовлює її інвестиційну непривабливість. Потреби у інвестиційних ресурсах, пов'язані з відновленням та розширенням основного капіталу, а також перебудовою діяльності аграрних підприємств області на інноваційних засадах, систематичним впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, інноваційних розробок та здобутків, не задовольняються. Аналітичне обґрунтування потреби аграрної сфери в залученні інвестиційних ресурсів вимагає розробки механізму, спроможного компенсувати дію факторів ризику та нівелювати інвестиційну непривабливість села, що дозволить сприяти масштабній реалізації проектів аграрного спрямування, зокрема тих, що мають підвищене соціальне та економічне значення. Формування опорної структури такого механізму повинно гарантувати системність залучення інвестиційних ресурсів в інноваційну діяльність аграрної сфери та їх участь у формуванні ядра інноваційного розвитку села, сприяти нарощуванню інвестиційного потенціалу аграрної сфери та поступовому відродженню села як носія української ментальності та самотності.

Література:

1. Борисова В.А. Інвестування природного ресурсного потенціалу АПК // Економіка АПК. — 2002. — № 9. — С. 81—87.
2. Гмиря В.П. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва регіону // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2011. — № 3 (12). — С. 142—145.
3. Гмиря В.П. Фінансові механізми регулювання інвестиційної діяльності аграрного виробництва регіону // Економічні науки: Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. — Харків: ХНТУСГ, 2010. — Вип. 105. — С. 160—164.
4. Гудзь О.Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств // Облік і фінанси АПК. — 2007. — №3/5. — С. 100.
5. Долгошея Н.О. Інвестиційне забезпечення розвитку агробізнесу // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=965>
6. Захаров В.П., Андреев А.В. Инвестиционная составляющая ускоренного развития АПК // Ученые записки

Таблиця 5. Інноваційні проекти аграрного спрямування, запропоновані до реалізації науково-дослідними установами Житомирської області у 2010—2012 рр.

№ п/п	Назва проекту	Термін реалізації проекту, років	Вартість реалізації проекту, тис. грн.
1.	Розробка та впровадження технології отримання екологічно чистого біогумусу та кормової добавки для тварин з різних відходів	1	180
2.	Технологія вирощування ріпаку на радіоактивно забруднених землях Полісся України	2	550
3.	Біотехнологія оптимізації азотного живлення рослин пивоварного ячменю в зоні Полісся і Лісостепу	2	150
4.	Розробка теорії і методології реабілітації антропогенно порушених територій на основі їх агроекологічної оцінки	немає даних	немає даних
5.	Сортозаміна і сортооновлення насаджень хмелю у зоні Полісся України із використанням новітніх технологій виробництва садивного матеріалу хмелю методом in vitro	немає даних	немає даних
6.	Вирощування і переробка ріпаку на території Житомирської області	немає даних	13511 тис. дол. США
7.	Хмелезбиральний комбайн КХ-300	немає даних	немає даних
8.	Вирощування міскантуса-гігантеуса	немає даних	немає даних

Джерело: [15—17].

Казанской государственной академии ветеринарной медицины им. Н.Э. Баумана. — 2012. — № 210. — С. 74—80.

7. Іванович І. Специфіка аналізу інвестиційного потенціалу: аграрний аспект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://confitapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/specifika_analizu_investicijnogo_potencijalu_agrarnij_aspekt/11-1-0-743

8. Ситник В.П. Інвестиційний розвиток аграрного сектора економіки України в сучасних умовах // Інвестиції та інноваційний розвиток. — 2008. — №3. — С. 45—49.

9. Ціхановська О.М. Соціально-економічні проблеми використання ресурсного потенціалу села // Економіка АПК. — 2007. — № 8. — С.131—133.

10. Економічне і соціальне становище Житомирської області за 2012 рік // Державна служба статистики в Україні. Головне управління статистики в Житомирській області. — Житомир, 2013. — 69 с.

11. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.stat.ic.zt.ua/StatInfo/kapinvest/invest.htm>

12. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0411_u.htm

13. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ibd/iokved/iokved_u/iokved_0411_u.htm

14. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності (станом на 01.01.2013): статистичний бюлетень // Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. — Житомир, 2013. — 6 с.

15. "Житомирщина інноваційна-2010": інформаційно-довідкове видання. — Головне управління економіки Житомирської облдержадміністрації, 2010. — С. 52.

16. "Житомирщина інноваційна — 2011": інформаційно-довідкове видання. — Головне управління економіки Житомирської облдержадміністрації, 2011. — С. 85.

17. "Житомирщина інноваційна-2012": інформаційно-довідкове видання. — Головне управління економіки Житомирської облдержадміністрації, 2011. — С. 88.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2013 р.